

Aktuální soudní praxe odčítování nemajetkové újmy se zaměřením na oblast zdravotnického práva

Current Case Law on Non-Pecuniary Damages with Focus on Medical Law

JUDr. Ivo Smrž, Ph.D., Kabinet zdravotnického práva a bioetiky, ÚSP AV ČR, v. v. i.

Abstract: The article deals with the current case law on compensation for non-pecuniary damage with a focus on medical law. The aim is to outline the recent judicial practice of the highest courts of the Czech Republic in this area, to evaluate it, and, where appropriate, to comment critically on it. The article is divided into two chapters. The first deals with decisions focusing on the manner and extent of compensation for non-pecuniary damage, and the second with procedural aspects when bringing such claims before the court.

Keywords: current case law – non-pecuniary damages – medical law

Abstrakt: Článek se zabývá aktuální soudní praxí odčítování nemajetkové újmy se zaměřením na oblast zdravotnického práva. Cílem je nastínit recentní soudní praxi vrcholných soudů ČR k této problematice, zhodnotit ji a případně i kriticky komentovat. Z hlediska struktury je článek rozdělen na dvě kapitoly. První se zabývá rozhodnutími zaměřenými na způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy, druhá procesními aspekty souvisejícími s uplatňováním tohoto typu nároků.

Klíčová slova: aktuální judikatura – náhrada nemajetkové újmy – zdravotnické právo

ÚVOD

Následující příspěvek se zaměřuje na aktuální soudní praxi odčítování nemajetkové újmy, a to předně z oblasti zdravotnického práva. Cílem je nastínit recentní soudní praxi Nejvyššího a Ústavního soudu k této problematice, zhodnotit ji a případně i kriticky komentovat.

Článek je rozdělen na dvě kapitoly. První kapitola se zabývá rozhodnutími zaměřenými na způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy. Předně jde o rozhodnutí týkající se vhodnosti, respektive přípustnosti užití tzv. Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku¹)² při určování výše peněžité náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví. Následují rozhodnutí posuzující tzv. doktrínu ztráty šance na uzdravení, respektive přežití ve vztahu ke sjednocujícímu rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu. Na to naváže problematika odpovědnosti za újmu způsobenou povinným očkovaním. První kapitolu zakončuje blok rozhodnutí věnovaných problematice odčítování nemajetkových újem způsobených zásahem do osobnostních práv člověka odlišných od zdraví.

Druhá kapitola rozebírá rozhodnutí zabývající se procesními aspekty souvisejícími s uplatňováním nároků na náhradu nemajetkové újmy. Nejprve bude nastíněna problematika vztahu lékaře a pacienta jako vztahu spotřebitelského s důsledky pro civilní soudní řízení v oblasti dovolání. Dále bude poukázáno na soudní praxi týkající se prokazování nároků na náhradu nemajetkové újmy na zdraví způsobené porušením povinnosti poskytovatele zdravotních služeb poskytnout zdravotní služby na náležité odborné úrovni (*lege artis*) v souvislosti s vadně vedenou zdravotnickou dokumentací, stejně tak jako na vybrané aspekty promlčení nároků plynoucích jednak z nemajetkové újmy na zdraví (§ 2958 občanského zákoníku), jednak z nemajetkové újmy způsobené sekundárním obětem ve smyslu ustanovení § 2959 občanského zákoníku. Judikatorní přehled bude zakončen náklady řízení vynaloženými na právní pomoc (odměna za zastupování advokátem) a jejich náhradou v občanskoprávních sporech při uplatňování nároků na odčinění nemajetkové újmy způsobené ublížením na zdraví, respektive usmrcením.

1. ROZHODNUTÍ ZAMĚŘENÁ NA ZPŮSOB A ROZSAH NÁHRADY NEMAJETKOVÉ ÚJMY

První část článku bude uvedena čtyřmi hlavními rozhodnutími, která se vždy určitým způsobem vyjadřovala k přípustnosti, respektive vhodnosti užití Metodiky NS při určování výše peněžité náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví, a to jednak v podobě náhrady za vytrpěné bolesti (bolestného) a jednak náhrady za ztížení společenského uplatnění.

Metodika NS byla vzata na vědomí v březnu 2014 občanskoprávním a obchodním kolegiem Nejvyššího soudu a publikována pod sp. zn. Cpjn 14/2014 a následně též ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Metodika NS vznikla v reakci na zrušení vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, protože ustanovení § 2958 občanského zákoníku je podle jejich

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „občanský zákoník“.

² Dále jen „Metodika NS“.

autorů příliš obecné na to, aby soudní praxe bez bližších kritérií pro stanovení výše náhrady mohla dospět k vzájemně souměřitelným a zároveň předvídatelným rozhodnutím.

První rozhodnutí bylo vydáno Nejvyšším soudem dne 24. 2. 2022 pod sp. zn. **25 Cdo 2207/2020**. Skutkově šlo o případ ublížení na zdraví, kdy žalobce utrpěl zranění pravé dolní končetiny a v důsledku toho požadoval náhradu za vytrpěné bolesti (bolestné). Dobrovolně poskytnutou výši náhrady žalobce považoval za nedostatečnou, a proto se se svými nároky obrátil na soudy, včetně Nejvyššího, který shledal dovolání přípustným pro řešení otázky stanovení výše bolestného, jež dosud nebyla v rozhodovací praxi občanskoprávního a obchodního kolegia dovolacího soudu vyřešena.

Rozhodnutí se vyznačuje tím, že poměrně obsírně rekapituluje postup při určování výše náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví ve vztahu k bolestnému, a to ve smyslu Metodiky NS. Nejprve osvětluje smysl náhrady za bolest, změnu právní úpravy pro 1. lednu 2014 a význam Metodiky NS v této souvislosti, načež dodává, že není závazná a že soudce ji není povinen vždy užít. Avšak, užije-li ji, měl by jí doporučená pravidla respektovat, aby neztratila svůj význam pro sjednocování judikatury a ostatně i mimosoudního řešení nároků. V rámci tohoto rozhodnutí se Nejvyšší soud rovněž vypořádal s problematikou vztahu a souměřitelnosti výší náhrad za jiné újmy (zrušení letu, nezákonná vazba, nepřiměřená délka soudního řízení).

Na jednání občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu dne 9. listopadu 2022 byly k tomuto rozhodnutí publikovány následující právní věty:

„Při stanovení výše náhrady za bolest je výklad § 2958 o. z. založený na posouzení podle Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví způsobilým a vhodným přístupem k naplnění zákonného principu slušnosti (§ 2958 věta druhá o. z.) i požadavku legitimního očekávání (§ 13 o. z.).

Soud k objektivizaci bolestného zpravidla na základě posudku znalce z oboru zdravotnictví, odvětví hodnocení míry bolesti a funkčních schopností při újmách na zdraví, zjistí bodové hodnocení bolesti stanovené podle části B této metodiky. Pro určení výše náhrady výsledný bodový součet vynásobí částkou odpovídající hodnotě jednoho bodu, která činí jedno procento hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž vznikl nárok (vznikla bolest). Tím soud vyčíslí základní náhradu, kterou do výsledné podoby zpravidla upraví zvýšením či snížením (modifikací) podle konkrétních okolností případu s využitím zákonem stanovených (§ 2957 o. z.) a soudní praxí dovozených hledisek.“

Druhé rozhodnutí bylo vydáno Nejvyšším soudem pod sp. zn. **25 Cdo 1361/2021** dne 15. 12. 2021, přičemž bylo uveřejněno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, a to pod č. 90/2022. V tomto případě utrpěl žalobce mnohačetná zranění s trvalými následky, přičemž se mu snížila pracovní schopnost o polovinu. Mimo náhradu za bolest požadoval také odčinění ztížení společenského uplatnění. Dovolání bylo přípustné co do výše náhrady za ztížení společenského uplatnění, která dosud v rozhodovací praxi občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu nebyla řešena.

Shodně jako prve uvedené rozhodnutí i toto obšírně rekapituluje postup při určování výše náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví, avšak ve vztahu k překážce lepší budoucnosti, tedy ztížení společenského uplatnění, a to pohledem Metodiky NS. Opět nejprve osvětluje smysl náhrady za ztížení společenského uplatnění, včetně popisu změny paradigmatu odčiňování ztížení společenského uplatnění po 1. lednu 2014 a významu Metodiky NS v této oblasti. Rovněž se Nejvyšší soud argumentačně vypořádával s horní hranicí výše náhrady nepřesahující dvojnásobek základní částky za účelem eliminace subjektivismu a libovůle, a nikoliv z důvodu zužování možností individuálního posouzení každého konkrétního případu.

Na jednání občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu 12. října 2022 byly k rozhodnutí publikovány následující právní věty:

„Při stanovení výše náhrady za ztížení společenského uplatnění je výklad § 2958 o. z. založený na posouzení funkčních schopností poškozeného podle nezávazné pomůcky, označené též jako Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví, způsobilým a vhodným přístupem k naplnění zákonného principu slušnosti (§ 2958 věta druhá o. z.) i požadavku legitimního očekávání (§ 13 o. z.).

Soud k objektivizaci a medicínské klasifikaci trvalých zdravotních následků na základě znaleckého posudku zjistí procento, v němž je poškozený vyřazen ze zapojení do životních činností definovaných v upravené Mezinárodní klasifikaci funkčních schopností, disability a zdraví. Tímto procentem ze čtyřsetnásobku průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok, předcházející roku, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného, pak vyjádří objektivizovanou náhradu, kterou do výsledné podoby upraví zvýšením či snížením podle konkrétních okolností případu a poměrů poškozeného tím, že zohlední zejména jeho věk, intenzitu předchozího zapojení do společenských aktivit nebo okolnosti vyjmenované v § 2957 o. z.“

Konečně třetí rozhodnutí vydal Nejvyšší soud v této souvislosti dne 16. 12. 2021, a to pod sp. zn. **25 Cdo 2843/2020**, v němž se primárně zabýval úlohou znalce a soudu při určování výše náhrady za utrpěnou nemajetkovou újmu na zdraví při užití Metodiky NS.

Skutkově šlo o případ, v němž byla poškozenému způsobena újma na zdraví v důsledku násilného trestného činu: *„Žalobce utrpěl poranění měkkých tkání a kostry obličeje, otřes mozku a zhmoždění krajiny bederní, pro která byl hospitalizován, podrobil se operaci kostí levé očnice a dlouhodobému léčení ambulantnímu, a toto poranění u žalobce zanechalo trvalé následky v podobě únavnosti, poruch soustředění, bolestí hlavy a krční páteře, dvojitého vidění při pohledu do stran.“* Újma na zdraví na straně žalobce se tedy projevila jednak ve vytrpěných bolestech a rovněž i ve ztížení společenského uplatnění, které žádal po pachateli nahradit. Shodně jako v přechozích případech bylo dovolání přípustné pro výklad právní otázky aplikace § 2958 občanského zákoníku při rozhodování o nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění za využití Metodiky.

Úvodem tohoto rozsudku Nejvyšší soud opět zrekapituloval základ způsobu práce s Metodikou NS, přičemž v podrobnostech odkázal na rozsudek 25 Cdo 1361/2021 (viz výše).

Následně se zaměřil na roli znalce a soudu při určování výše náhrady za ztížení společenského uplatnění při užití Metodiky NS, a to s následujícím odůvodněním:

„Znalec sice může soudu předložit i částku výše náhrady, případně navrhnout zvýšení či snížení procentního hodnocení s přihlédnutím k věku poškozeného či jiným okolnostem, zásadně je to však soud, kdo podle závěru znalce o procentu omezení žalobce [...] stanoví příslušnou základní částku finanční náhrady za využití výchozí rámcové částky.

K modifikaci výše náhrady podle věku poškozeného, intenzity jeho předchozího společenského zapojení, k jejímu snížení podle § 2953 o. z. či zvýšení podle § 2957 o. z. je oprávněn pouze soud [...].

Soud by měl v souladu s ustálenou judikaturou dovolacího soudu také kriticky pracovat s obsahem znaleckého posudku, zejména by měl věnovat pozornost otázce, zda znalec skutečně hodnotil odpovídajícím a logicky provázaným způsobem všechny položky [...].

[Z]ávěry o výši nemajetkové újmy ve smyslu § 2958 obč. zák. provádí výlučně soud, toliko soud je oprávněn zvažovat okolnosti pro případnou modifikaci zjištěné základní částky, a to na základě individuálního přístupu a zohlednění zvláštností každého jednotlivého případu. Tudiž jen podle jeho rozhodnutí může být zjištěná částka základního ohodnocení modifikována výjimečnými okolnostmi na straně poškozeného – a) věkem, b) ztrátou skutečně výjimečně lepší budoucnosti (kariéry) i na straně škůdce – c) důvody podle § 2957 obč. zák.

Není to tedy znalec, kdo je oprávněn takové částky ve svém znaleckém posudku určovat [...]. Znalec nemůže sám vyloučit některé z předložených podkladů jen proto, že nezapadají do jím vytyčené verze události.

Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku, bez dalšího důvěřovat závěrům znalce, by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů soudem podle svého vnitřního přesvědčení, privilegovat znalecký důkaz a přenášet odpovědnost za skutkovou (popř. i právní) správnost soudního rozhodování na znalce; takový postup nelze z ústavněprávních hledisek akceptovat [...].“

Lze shrnout, že úkolem znalce je v tomto ohledu posoudit (odborné) otázky skutkové a nikoliv právní. Jedná se primárně o procentní určení míry omezení, respektive vyřazení poškozeného z běžného života. Úkolem znalce není v žádném případě určovat ať už základní výši náhrady nebo její modifikaci podle zvláštních okolností daného případu. To náleží soudu jako otázka právní. Současné soud nesmí nekriticky přebírat závěry znalce, přičemž je třeba podrobit je podrobné prověrce.³

Z nastíněných tří rozhodnutí je patrná přichylnost Nejvyššího soudu k postupu při určování výše bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění podle Metodiky NS, protože dochází k její

³ Dodejme, že uvedený postup koresponduje se zjišťováním, zda poskytovatel zdravotních služeb poskytl zdravotní službu na náležitě odborné úrovni jako jednu ze základních povinností vyplývajících ze smlouvy o péči o zdraví, a s nutností diferenciací otázek skutkových a právních v této souvislosti. Pro podrobnosti lze odkázat např. na TĚŠINOVÁ, J. – DOLEŽAL, T. – POLICAR, R. *Medicínské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 45 an.

aplikaci pro deklarovanou způsobilost a vhodnost k naplnění zákonného principu slušnosti a legitimního očekávání.

Nahlédněme současně do recentní judikatury Ústavního soudu, která se aplikací Metodiky NS rovněž zabývala, avšak implicitně a pro oblast pracovněprávních vztahů a náhrady nemajetkové újmy způsobené pracovními úrazy a nemocemi z povolání.

Ústavní soud v nálezu sp. zn. **II. ÚS 2925/20** ze dne 15. 11. 2021, posuzoval případ zaměstnance, který utrpěl v důsledku dopravní nehody újmu na zdraví klasifikovanou jako pracovní úraz, za který mu byla poskytnuta náhrada podle pracovněprávních předpisů (zákoníku práce⁴). Poškozený zaměstnanec však poukazoval na skutečnost, že pokud by náhrada újmy na zdraví byla posouzena podle obecných právních předpisů, tedy ustanovení § 2958 občanského zákoníku, obdržel by na náhradě více. Jinými slovy poškozený zaměstnanec namítal, že: *„důsledky duality odškodňování ztížení společenského uplatnění v podobě, ve které je aplikována současnou českou soudní praxí na základě nařízení vlády č. 276/2015 Sb., [jsou] neústavní, neboť tím, že je obecnými soudy výslovně aprobovaná možnost poskytnutí výrazně nižšího odškodnění fyzické osobě – zaměstnanci, která utrpěla pracovní úraz, oproti odškodnění u ostatních fyzických osob, jejichž pro věc rozhodné poměry jsou obdobné a jejichž společenské uplatnění je zasaženo srovnatelně, je porušován ústavně zakotvený princip rovnosti v právech [...].“* Lze připomenout, že pracovněprávní úprava náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění je vystavěna na „bodovém systému“, viz ustanovení § 271c zákoníku práce provedeného nařízením vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, ve znění pozdějších předpisů, zatímco v případě obecného občanského práva se podle doporučení Nejvyššího soudu postupuje podle Metodiky NS.

Ústavní soud ústavní stížnosti zaměstnance vyhověl, přičemž z odůvodnění nálezu lze citovat zejména následující pasáže:

*„41. Obecné soudy v dané věci došly k závěru, že stěžovateli náleží za ztížení společenského uplatnění náhrada ve výši 175 000 Kč, když soudem prvního stupně ustanovený znalec ohodnotil ztížení společenského uplatnění stěžovatele dle nařízení vlády č. 276/2015 Sb. bodově na 700 bodů a peněžitá hodnota 1 bodu činí částku 250 Kč. Tento právní závěr obecných soudů vedl k zamítnutí žaloby (a mimoděk z něj plyne, že Česká pojišťovna a.s. měla stěžovateli na pojistném plnění přeplatit částku 75 000 Kč). Stěžovatelem v řízení před soudem prvního stupně předložený lékařský revizní posudek vyhotovený postupem dle metodiky ohodnotil stěžovatelovo ztížení společenského uplatnění dle stavu k únoru 2017 na částku 712 718 Kč. Vzhledem k tomu, že všechny obecné soudy dospěly v řízení k jednoznačnému závěru, že užití ohodnocení dle metodiky v dané věci nepřichází v úvahu, se tyto dále relevancí vyšší částky odškodnění nijak nezabývaly. Ústavní soud na tomto místě zdůrazňuje, že v odůvodnění kteréhokoli z napadených rozhodnutí nezaznamenal jakoukoli námitku či výhradu obecných soudů k obsahu lékařského revizního posudku předloženého stěžovatelem a považuje jej proto minimálně v této fázi přezkumu za nerozporovaný. **Z uvedeného dle názoru Ústavního soudu plyne, že se stěžovatelem bylo v důsledku výkladu a aplikace uvedených ustanovení zákoníku práce***

⁴ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákoník práce“.

a nařízení vlády č. 276/2015 Sb. ze strany obecných soudů v otázce výše odškodnění zacházeno odlišně od zacházení, které by se mu dostalo postupem dle občanského zákoníku (částka odškodnění na úrovni přibližně 25 % částky odškodnění dle metodiky) [...].

51. Ústavní soud shrnuje, že ačkoli v projednávané věci plně respektuje závěry obecných soudů ohledně otázky, že újma na zdraví byla u stěžovatele důsledkem pracovního úrazu, nemůže se za okolností projednávaného případu ztotožnit s jejich posouzením otázky nerovnosti a výše odškodnění. **Pokud Ústavní soud vezme v potaz princip plného odškodnění za veškeré utrpěné majetkové i nemajetkové újmy v oblasti škod na zdraví, nelze dle jeho názoru objektivně dojít k jakémukoli smysluplnému odůvodnění závěru o tom, že by stěžovatel měl být po právu za ztížení jeho společenského uplatnění, byť jej utrpěl v důsledku pracovního úrazu, kompenzován nižší částkou než jiná fyzická osoba ve srovnatelném postavení, jejíž nárok by byl posuzován dle občanského zákoníku.** V tomto případě šla zvláštní úprava odškodňování pracovních úrazů a způsob jejího výkladu a aplikace takovou měrou k tíži stěžovatele, že Ústavní soud musel zasáhnout. V této rovině se Ústavní soud ztotožnil s hodnocením situace stěžovatelem jako paradoxní: **zákonem zvláště chráněná fyzická osoba (viz zejm. § 1a odst. 1 písm. a) zákoníku práce), která koná námezdní práci v závislém postavení v zájmu zaměstnavatele, dle jeho pokynů a v podmínkách jím vytvořených, nemůže být legitimně kompenzována za ztížení společenského uplatnění utrpěného při vykonávané práci nebo v souvislosti s ní v nižší výši oproti praxi založené na obecné právní úpravě.** Přestože Ústavní soud plně reflektuje specifika zákoníku práce, resp. pracovního práva celkově, a rozumí i poukazům obecných soudů na komplexnost úpravy odpovědnosti za škodu zaměstnavatele obsažené v zákoníku práce, nemůže být zákonná koncepce objektivní odpovědnosti zaměstnavatele za odškodňování pracovních úrazů v praxi legitimně vyvažována tím, že výše odškodnění bude co do výsledku takto nerovná [...].

52. Uzavřením pracovní smlouvy (nebo dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr) dochází ke vzniku specifického právního vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, který se řídí především zákoníkem práce. **Důsledkem této zvláštní úpravy vycházející z principu zvýšené ochrany zaměstnance je také to, že podmínky potřebné ke vzniku povinnosti k náhradě té které újmy mohou být upraveny odchylně od obecné (občanskoprávní) úpravy, stejně tak rozsah náhrady dané újmy.** Ve vztahu k projednávané věci Ústavní soud konstatuje, že například podmínky, za kterých zaměstnavateli vznikne povinnost nahradit újmu vzniklou zaměstnanci pracovním úrazem, jsou velmi široké: v mnohých případech se může jednat o odpovědnost absolutní, kdy se zaměstnavatel nezproští své odpovědnosti ani poukazem na vyšší moc či úplné zavinění třetí osobou; rovněž požadavek na příčinnou souvislost mezi jednáním zaměstnavatele a vznikem újmy je v pracovněprávních vztazích velmi volný. Pracovním úrazem tak může kupříkladu být i úraz zaměstnance způsobený přírodní katastrofou nebo občanskými nepokoji, pokud v tu dobu zaměstnanec plnil pracovní úkoly. **Zaměstnanec je tak v důsledku zvláštní právní úpravy do určité míry v privilegovaném postavení, jelikož mu vzniká právo na náhradu újmy i tehdy, když by mu za srovnatelných okolností při aplikaci obecné občanskoprávní úpravy nesvědčilo** (tj. v porovnání s jinými osobami srovnatelně poškozenými za srovnatelných okolností, které ale dle obecné občanskoprávní úpravy nezakládají obdobnou povinnost k náhradě újmy, jako např. u vztahu mezi objednatel a zhotovitelem). **Právě v takových případech je dle názoru Ústavního soudu možné ospravedlnit, že se zaměstnanci dostane odlišného**

zacházení od obecné občanskoprávní úpravy. Jinak řečeno, občanskoprávní úprava v rozsahu, ve kterém reguluje odškodňování určitého typu újmy, která může vzniknout fyzické osobě, jejíž odškodňování je rovněž (paralelně) regulováno zákoníkem práce pro oblast pracovněprávních vztahů, představuje při požadavcích rovnosti a úplného odškodnění za poškození zdraví minimální standard, který zákoník práce může navýšit, nikoli však snížit – právní postavení zaměstnance může být v tomto ohledu fyzické osobě ku prospěchu, nikoli však k tíži.“

Lze shrnout, že princip rovnosti a plného odškodnění za veškeré utrpené nemajetkové újmy na zdraví velí, aby újmy způsobené pracovními úrazy nebyly kompenzovány nižšími částkami než újmy způsobené vně tuto oblast, které je třeba odčinit podle obecného občanského práva, tedy podle občanského zákoníku. Jinými slovy, náhrada určená podle občanského zákoníku má vždy v tomto ohledu představovat nepodkročitelné minimum.

Ústavní soud dvojkolejnost odčinnování újmy na zdraví podle zákoníku práce a občanského zákoníku tudíž nezapověděl, avšak trvá na tom, aby obecná občanskoprávní úprava odškodňování újmy na zdraví byla minimálním standardem, který pracovněprávní předpisy ve vztahu k zaměstnanci nemohou podkročit. Lze dodat, že novelou zákoníku práce došlo od 1. 10. 2015 ke změně § 271c odst. 1 v tom smyslu, že náhrada nemajetkové újmy určená podle tohoto ustanovení je náhradou minimální: „Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění se poskytuje zaměstnanci jednorázově, a to **nejméně** ve výši podle právního předpisu vydaného k provedení odstavce 2.“

Ve vztahu k Metodice NS si nicméně povšimněme, že s ní Ústavní soud v nálezu pracuje poněkud zdrženlivě, spíše „implicitně“, vždy totiž hovoří o postupu podle občanského zákoníku, respektive podle obecné občanskoprávní úpravy, a nikoliv explicitně o postupu podle Metodiky NS. Podle mého názoru takto Ústavní soud reflektuje skutečnost, že Metodika NS je „pouhým“ doporučením, nezávaznou pomůckou, přičemž soudy mohou určovat výši nemajetkové újmy na zdraví podle ustanovení § 2958 občanského zákoníku i jiným, avšak náležitě odůvodněným, způsobem.

To ostatně podporuje také (sice starší) nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016 sp. zn. **IV. ÚS 3122/15**, který se, minimálně zčásti, ke koncepci určování výše nemajetkové újmy na zdraví podle Metodiky NS vyjadřuje kriticky: „Ve vztahu k úpravě povinnosti k odčinění újmy na zdraví podle občanského zákoníku následně došlo k celkové koncepční změně právní úpravy, která **stanovení konkrétní výše zcela ponechává na posouzení soudu. Jako nezávazné vodítko** byla následně Nejvyšším soudem vydána **metodika** k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku), dostupná na www.nsoud.cz, která sice zavádí určitou podobu bodového hodnocení, avšak pouze pro oblast odčinění bolesti. Pro oblast ztížení společenského uplatnění metodika bodový systém zcela opouští a vymezuje obecný rámec vlivu na dosavadní aktivity a participace, přičemž vychází z Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví vypracované Světovou zdravotnickou organizací. Lze dodat, že **z hlediska ochrany ústavnosti může být problematické i omezené bodové hodnocení podle metodiky Nejvyššího soudu, neboť o odčinění újmy pojmově nelze rozhodovat na základě určitých tabulkově předvídaných bodových počtů, nýbrž je třeba výhradně vycházet z dokazování a s náležitým zřetelem k okolnostem konkrétní věci, což dal ostatně s účinností od 1. 1. 2014 jasně najevo i zákonodárce [...].“ Ústavní soud tedy zdůrazňuje, že**

Metodika NS je „pouhým“ nezávazným doporučením, protože soudy musí při určování výše nemajetkové újmy primárně vycházet z individuálních okolností inherentních pro ten který případ.

V této souvislosti a závěrem tohoto bloku rozhodnutí považuji za vhodné připomenout klíčovou tezi Koziola⁵ o východiscích určování výše náhrad za nemajetkové újmy:

*“As far as the assessment is concerned, it must first be taken into account that non-pecuniary damage cannot be directly evaluated in money but that only a balancing of the non-pecuniary harm in money or a certain restitution is possible. Hence, the compensation of non-pecuniary harm in money necessarily requires a discretionary decision: **the ‘first assessment’ of non-pecuniary harm can only be done very freely and in an arbitrary manner, though an appropriate relation between the compensation awards for different non-pecuniary harm should be striven towards. Naturally, there is not so much free discretion when it comes to awarding compensation in subsequent, comparable cases. The amount of compensation awarded finds its justification in comparison with similar cases already decided [...]. The fairness of the damages for non-pecuniary damage thus depends on whether comparable cases are evaluated the same and different cases differently and there is at least a rough proportion between the sums of compensation, which corresponds to the rank of the interests infringed.**”*

V dalších rozhodnutích Nejvyššího soudu již bude opuštěna problematika určování výše nemajetkové újmy na zdraví, přičemž pozornost se zaměří na oblast tzv. doktríny ztráty šance a na její adopci do českého právního řádu.

Významný milník pro tuto oblast představuje rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu pod sp. zn. **31 Cdo 2376/2021** ze dne 9. 2. 2022, kterým došlo ke sjednocení⁶ rozhodovací praxe soudů. Rozsudek velkého senátu byl vydán v řízení, v němž Nejvyšší soud již jednou rozhodoval,⁷ avšak následně došlo ke zrušení rozhodnutí v důsledku kasačního zásahu Ústavního soudu.⁸ Pro zevrubný rozbor předcházejících rozhodnutí lze odkázat na článek, který se rovněž obecně zabýval koncepcí doktríny ztráty šance.⁹

V projednávané věci byla podána žaloba pozůstalých po pacientce na jednorázové odškodnění za její smrt ve smyslu ustanovení § 444 odst. 3 občanského zákoníku z roku 1964.¹⁰ Pozůstalí dovozovali svůj nárok z hypotetické skutečnosti, že pokud by žalované zdravotnické zařízení postupovalo řádně, nepřišla by o šanci přežít, kterou znalci vyčíslili v míře odpovídající 50 %. V rámci řízení žalobci mj. poukazovali na skutečnost, že soudy nezohlednily doktrínu ztráty šance, která podle jejich slov lépe

⁵ KOZIOL, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, s. 114.

⁶ Překonán tak byl právní názor vyslovený v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 41/2017 ze dne 27. 9. 2017.

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1014/2020 ze dne 31. 8. 2020.

⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3416/20 ze dne 25. 5. 2021.

⁹ SMRŽ, I. Doktrína ztráty šance a poskytování zdravotních služeb v aktuální soudní praxi. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2022, Vol. 12, No. 1. Dostupné z: <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/230>>.

¹⁰ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „občanský zákoník z roku 1964“.

vyrovnává slabší postavení poškozených, vychází ze šancí, jež by pacient měl při lékařském postupu *lege artis*, a je založena na odpovědnosti škůdce v rozsahu, v jakém se podařilo prokázat míru kauzality.

Podané dovolání vyhodnotil velký senát za přípustné pro otázku možnosti prosazení tzv. doktríny ztráty šance při nemožnosti dosažení dostatečné jistoty ohledně příčiny úmrtí blízké osoby v důsledku pochybení při poskytování lékařské péče.

I tentokrát Nejvyšší soud dovolání zamítnul, přičemž opět primárně vycházel z důvodů uvedených již v prvním svém rozsudku v této věci.

V rámci odůvodnění Nejvyšší soud nejprve popsal jednotlivé předpoklady odpovědnosti za škodu ve smyslu § 420 občanského zákoníku z roku 1964, následně se podrobněji vyjádřil ke koncepci kauzálního nexu, načež rekapituloval již užívaná a nikoliv v takové míře kontroverzní, avšak specifická pravidla týkající se problematiky prokazování existence příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech jako je obrácení důkazního břemene, případnost pravděpodobnostně formulovaných závěrů znalců či snížení míry důkazního standardu. Poté vymezil v souladu s domácí i zahraniční doktrínou samotnou teorii ztráty šance, její inherentní rysy a vyjádřil se k pravidelným úskalím souvisejícím s případnou inkorporací této doktríny do českého právního řádu.

Oproti původnímu rozsudku se Nejvyšší soud v odůvodnění rovněž dotknul problematiky defenzivní medicíny, a to v souvislosti s tezí, že přísnější pojetí odpovědnostních vztahů může prospět zlepšení úrovně zdravotních služeb, a tím i zdraví a ochraně života jako ústavně chráněných hodnot:

„Problematika defenzivní medicíny je rozpracována zejména v zahraniční literatuře, jež v návaznosti na zkušenosti s vývojem v jednotlivých státech poukazuje na řadu problematických aspektů. Zbytečné vyšetřovací a léčebné úkony činěné z obav před soudním sporem mají jako každé jiné lékařské úkony svá rizika s potenciálními negativními dopady na zdraví pacienta, snižuje se ochota přistupovat k potenciálně rizikovým úkonům, zvyšuje se nákladnost zdravotní péče, zhoršuje se tím optimalizace alokace omezených zdrojů ve zdravotnictví či ochota pojistitelů sjednávat pojištění zdravotnickým zařízením [...], snižuje se i stav zdravotníků a jejich výkonnost [...].

Publikované studie hovoří i o tom, že dostupné důkazy nepodporují závěr, že by zlepšování kvality péče prospívala hrozba negativních dopadů při pochybení při péči [...].

Zahraniční zkušenost dále poukazuje na to, že gradace soudních sporů si někde vyžádala naopak i nezbytnost zákonné limitace uplatňovaných nároků v zájmu zachování fungování systému zdravotní péče [...]. Rovněž je zmiňována vhodnost mechanismů volených v některých státech, jež v tomto směru přistupují k alternativnímu řešení sporů, a je poukazováno na koncepční problém, zda je na stávající medicínu třeba pohlížet jako na vědu založenou na jednoznačném exaktním a přesném poznání a pojímající lidský organismus jako stroj způsobilý k opravě, či jako na stále nedokonalé umění pravděpodobnosti v mnohém dosud neznámém lidském organismu [...].

Tento přehled ilustruje, že lze mít pochybnosti, zda bez zhodnocení širších mimoprávních souvislostí, a to způsobem, jenž se vymyká pouhé interpretaci norem a jenž spíše přísluší zákonodárci než soudu, lze jednoznačně konstatovat, že koncipování širší odpovědnosti poskytovatelů

zdravotnických služeb zahrnující též odpovědnost za ztrátu šance by bylo v obecné rovině jednoznačným přínosem pro ochranu života a zdraví [...].“

S ohledem na vše výše uvedené Nejvyšší soud uzavřel, že nejsou dány důvody pro natolik extenzivní výklad § 420 občanského zákoníku z roku 1964, který by umožňoval považovat ztrátu šance za chráněný statek srovnatelný s újmou na zdraví. Adopci doktríny ztráty šance do českého právního řádu tak odmítnul.

V rámci odůvodnění tohoto rozsudku Nejvyšší soud přidal velmi významnou myšlenku týkající se případného odčiňování nemajetkové újmy způsobené pacientovi *non lege artis* postupem jako zásahem do osobnostního práva odlišného od zdraví:

„V obecné rovině však nelze vyloučit, že porušení povinnosti postupovat lege artis může s ohledem na provázanost poskytovaných zdravotních služeb s nanejvýš osobní sférou každého jedince vést (nehledě na to, zda ve výsledku dojde k újmě na zdraví) k nejistotě, útrapám, psychickému strádání v důsledku neúměrného znejistění apod., nepřiměřeně narušujícím soukromí či integritu tímto postupem zasažené osoby, a to nad rámec útrap spojených se samotným zdravotním problémem, jeho diagnostikou a léčbou, což by (podobně jako například nedostatečné poskytnutí informací zdravotnickým zařízením – srov. více rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2018, sp. zn. 25 Cdo 4162/2017) případně mohlo vést ke vzniku újmy v podobě zásahu do osobnostních práv takto dotčené osoby ve smyslu § 11 obč. zák. Tento závěr podporuje vývoj právní úpravy prohlubující autonomii pacienta a jeho specifická práva, podstatně rozšířená zejména zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, účinným od 1. 4. 2012. Právě z práva pacienta na určitý standard zacházení při provádění lékařských zákroků by bylo možno dovodit existenci specifického nároku označitelného za nárok ze ztráty šance na vyléčení, jestliže došlo k postupu non lege artis, avšak přesné důsledky z hlediska tradičních nároků nejsou dostatečně přesně určitelné. I když nelze spolehlivě doložit vztah příčinné souvislosti k jednotlivým dílčím nárokům vyjmenovaným v § 444 až 449 obč. zák., není vyloučen zásah do osobnostních práv pacienta tím, že mu nebyla poskytnuta odborná péče na náležitě úrovni a on tím byl zasažen na nejcennější hodnotě, jíž je lidské zdraví, a musí se vnitřně vypořádat s tím, že byl zbaven možnosti dosáhnout uzdravení či dosažení předpokládaného zdravotního stavu. Jde o ryze osobnostní nárok nemajetkové povahy, odlišný od uvedených dílčích nároků. V tomto směru tedy dovolací soud akceptuje závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3416/20, to ovšem pouze ve vztahu k osobě pacienta, nikoliv k osobám dalším, to znamená vůči tzv. druhotným obětem, jimiž jsou v dané věci všichni žalobci. Vzhledem k tomu, že osobnostní práva tohoto typu nepodléhají podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 dědění, nemohli žalobci získat aktivní legitimaci k uplatnění takového nároku ani jinou cestou [...].“

Nejvyšší soud tudíž připouští možnost odčinění nemajetkové újmy způsobené *non lege artis* postupem pacientovi na jeho osobnostních právech (soukromí, důstojnosti, sebeurčení), a to zcela v souladu s dosavadními a tradičními pravidly civilního deliktního práva i civilního procesu. Současně Nejvyšší soud korektně zdůrazňuje, že takový nárok může náležet výhradně pacientovi jako

poškozenému, a nikoliv osobám jemu blízkým (sekundárním obětem). Zasaženému právnímu statku pak bude odpovídat i způsob odčinění takto vzniklé újmy.¹¹

Za ne zcela vhodnou lze nicméně považovat v této souvislosti zmínku Nejvyššího soudu v jinak velmi přesvědčivém a zevrubně odůvodněném rozhodnutí, že pacient byl zasažen na nejcennější hodnotě, již je lidské zdraví a případně označovat takový nárok za nárok ze ztráty šance na vyléčení. Jak již bylo opakovaně uvedeno, jedná se o nárok vyplývající z osobnosti člověka, přičemž zasaženým právním statkem není zdraví, nýbrž jiná složka osobnostního práva. Z tohoto důvodu je rovněž patrné, že i výše peněžité náhrady (pokud vůbec) musí být odlišná než v případě odčinění nemajetkové újmy na zdraví.

Krátce po vydání rozsudku velkého senátu rozhodoval Nejvyšší soud další obdobný případ. V rozhodnutí sp. zn. **25 Cdo 3332/2020** ze dne 30. 3. 2022 se jednalo o spor, v němž se žalobce domáhal zaplacení peněžité náhrady za nemajetkovou újmu s tvrzením, že *non lege artis* postup žalovaného zdravotnického zařízení vedl k úmrtí jeho manželky. „Šanci na přežití“ zemřelé znalci vyčíslili na přibližně 50 %. Oproti předchozí věci byl nynější spor posuzován již podle občanského zákoníku, tedy podle právní úpravy účinné po 1. 1. 2014.

Nejvyšší soud vztáhl závěry z rozsudku velkého senátu i na právní úpravu zakotvenou v občanském zákoníku, pročez i zde adopci doktríny ztráty šance do českého právního řádu zapověděl: „*Lze se setkat i se specifickou právní konstrukcí dovozující odpovědnost nikoliv za újmu jako takovou, ale za samotnou ztrátu šance na to, že k ní nedojde [...]. V otázce uplatnitelnosti tohoto náhledu a nemožnosti jeho ztotožnění s náhradou újmy způsobené úmrtím blízké osoby se rozhodnutí odvolacího soudu dostalo do rozporu s později vydaným rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2022, sp. zn. 31 Cdo 2376/2021, podle nějž zavázat poskytovatele zdravotní péče k povinnosti hradit újmu na zdraví pacienta pouze na základě tzv. teorie ztráty šance, tj. bez dostatečně zřejmé příčinné souvislosti mezi jeho jednáním (či opomenutím) a škodlivým následkem, je v rozporu s ústavním pravidlem, že nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Pro stručnost lze na závěry rozhodnutí odkázat, i když vychází z právní úpravy účinné do 31. 3. 2013. **Použitou argumentaci lze přiměřeně vztáhnout i na právní úpravu účinnou od 1. 1. 2014, jež nedává důvod k odlišnému pohledu na otázku kauzality, ani potřebný hmotněprávní podklad pro dovození specifického pojetí samostatného, zákonem chráněného statku ve formě ztráty šance a její ztotožnění s újmou na životě [...].**“*

Problematika užití doktríny ztráty šance v českém právním řádu se tak zdá být po vydání obou rozhodnutí Nejvyššího soudu snad již vyřešena a ustálena, a nebude delší čas vybízet k úvahám nad postupy, které určitým způsobem pokrývají dogmatiku civilního práva. Zakončíme opět trefnými slovy Koziola: “[...] it is astounding that manifold dogmatic difficulties, theoretical contortions and inconsistencies are merrily accepted in order to propagate an approach which offers only an

¹¹ Viz SMRŽ, I. *Doktrína ztráty šance a poskytování zdravotních služeb v aktuální soudní praxi*, s. 37.

*insufficient, partial solution and is unknown in our legal system; yet on the other hand, it is represented as untenable when the existing rules are thought through to their logical end.*¹²

Další pozornost bude věnována odpovědnosti za újmu způsobenou povinným očkováním, a to v období po zrušení občanského zákoníku z roku 1964 do doby nabytí účinnosti zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním,¹³ tedy v období od 1. 1. 2014 do 7. 4. 2020. Tuto věc řešil Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. **25 Cdo 2479/2020** ze dne 26. 8. 2021, které bylo uveřejněno pod č. 58/2022 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní.

Problém spočíval v neexistenci skutkové podstaty povinnosti k náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Do konce roku 2013 bylo možné tyto nároky uplatnit podle často kritizovaného a mnohdy nevyváženého ustanovení § 421a občanského zákoníku z roku 1964. To však bylo občanským zákoníkem zrušeno a do nabytí účinnosti zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním neexistovala žádná právní norma, která by explicitně upravovala případnou odpovědnost (státu) za takto způsobenou újmu. Snahy o subsumpci povinného očkování, respektive aplikaci vakcinační látky poskytovateli zdravotních služeb pod výkon veřejné moci byly Nejvyšším soudem odmítnuty,¹⁴ stejně tak jako kvalifikace poskytování zdravotních služeb jako provozní činnost, poněvadž lékařský zákrok v tomto smyslu nesouvisí se samotným provozováním zdravotnického zařízení.¹⁵

V nyní řešeném případě žalobce tvrdil, že mu byla v důsledku povinného očkování aplikovaného v roce 2015 způsobena újma na zdraví, konkrétně že týden po tomto očkování utrpěl obrnu lícního nervu těžkého stupně s trvalými následky. Náhradu způsobené nemajetkové újmy požadoval vůči státu. Dovolání shledal Nejvyšší soud přípustným (i důvodným) pro posouzení právní otázky odpovědnosti za újmu způsobenou povinným očkováním v období od 1. 1. 2014 do 7. 4. 2020.

Jak se Nejvyšší soud s touto problematikou vypořádal? Dovodil nutnost aplikace zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním pro zaplnění mezery v právní úpravě i k posouzení nároků vzniklých v době od 1. ledna 2014 do 7. dubna 2020, a to s následujícím odůvodněním:

*„Dovolací soud pokládá za nepřijatelné, **nespravedlivé a diskriminující**, aby se poškozeným, u nichž vznikla újma do 31. 12. 2013 a poté od 8. 4. 2020, náhrady újmy na zdraví dostalo, zatímco újma vzniklá v mezidobí mezi těmito daty by odškodněna nebyla, a to jen proto, že zákonodárce opomněl jejich nároky upravit [...].*

¹² KOZIOL, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*, s. 158.

¹³ Dále jen „zákon o náhradě újmy způsobené povinným očkováním“.

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3953/2014 ze dne 27. 5. 2015: „V případě tzv. povinného očkování nevykonává poskytovatel zdravotní péče vůči pacientovi veřejnou moc a jeho odpovědnost za újmu na zdraví způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze aplikované vakcinační látky podle § 421a obč. zák., není vyloučena zákonem č. 82/1998 Sb.“

¹⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3805/2009 ze dne 30. 5. 2012.

V daném případě je **absence právní úpravy odpovědnosti za újmu z povinného očkování v předmětném období, způsobená zrušením občanského zákoníku účinného do 31. 12. 2013, zjevně neúmyslnou mezerou v právním řádu [...].**

Dovolací soud je však přesvědčen, že **nejpříjemnějším způsobem zaplnění mezery v právní úpravě, který odpovídá ustanovení § 10 odst. 1 o. z., je použití zákona č. 116/2020 Sb. i k posouzení nároků, vzniklých v době od 1. 1. 2014 do 7. 4. 2020, a to bez ohledu na chybějící přechodné ustanovení, které by takový postup výslovně umožnilo. Zákon č. 116/2020 Sb. totiž upravuje případy uplatněnému nároku nejen co do obsahu a účelu nejbližší, ale ve skutkové podstatě totožné, jen s tím rozdílem, že vznikly až po jeho účinnosti [...].“**

Současně se Nejvyšší soud argumentačně vyrovnal s tím, že uvedené závěry zakládají pravou retroaktivitu:

„Dovolací soud si je vědom, že použití zákona účinného od 8. 4. 2020 i na případy újmy vzniklé před tímto datem, je pravou retroaktivitou [...]. **Obsahem tohoto zákazu [retroaktivity] jako ústavního principu zároveň není vyloučení jakéhokoliv zpětného působení právní normy, nýbrž pouze takového, jež současně představuje zásah do principů ochrany důvěry v právo, právní jistoty, resp. nabytých práv (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96, ze dne 13. 3. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 51/2000, ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 38/06), přičemž porušením zásady ochrany nabytých práv by byla pouze taková změna, která by se zpětnou účinností zhoršila právní postavení subjektu práva [...].**

V daném je **pravá retroaktivita ospravedlněna tím, že umožní dosáhnout spravedlivé náhrady poškozeným, kteří by jinak bez rozumného důvodu takové právo neměli (tedy právní postavení těchto subjektů, fyzických osob, zlepší) zatímco povinnostmi zatíží stát, který pod následkem správních sankcí ukládá občanům povinnost podrobit se konkrétním druhům očkování ve veřejném zájmu, přičemž sám povinnost k vytvoření zákonného podkladu pro náhradu újmy způsobené povinným očkováním, k níž se zavázal ratifikací Úmluvy o biomedicíně již v roce 2001, splnil až v roce 2020 [...].“**

Lze shrnout, že rozhodnutím Nejvyššího soudu došlo v této oblasti k eliminaci právního „vakua“ způsobeného zrušením občanského zákoníku z roku 1964. Proti tomuto rozhodnutí byla nicméně Českou republikou – Ministerstvem zdravotnictví podána ústavní stížnost, která byla odmítnuta pro její předčasnost, jelikož Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů nižších stupňů, které tuto věc budou řešit znovu. Současně Ústavní soud uvedl, že stěžovatelce nic nebrání podat ústavní stížnost opětovně, avšak po skončení této věci před obecnými soudy. Lze tudíž očekávat, že pokud to procesní situace umožní, obrátí se stát na příslušné vrcholné soudy opětovně. Předjímat případné rozhodnutí Ústavního soudu v této věci s ohledem na připuštění retroaktivního působení předmětné právní normy Nejvyšším soudem aktuálně nelze.

Na problematiku odpovědnosti za újmu způsobenou povinným očkováním naváže poslední pomyslný blok v rámci první kapitoly, jenž bude věnován oblasti odčítování nemajetkových újem způsobených zásahem do osobnostních práv člověka odlišných od zdraví. Shodným jmenovatelem s odčítováním nemajetkových újem na zdraví je skutečnost, že občanský zákoník při určování jejich

výše neobsahuje žádné pevné částky, které by bylo třeba jako náhradu poskytnout. Odlišným aspektem je pak neexistence jednotné metodiky podobné Metodice NS, s čímž se musí soudní praxe utkat, a více než v jiných případech pamatovat (nejen) na ustanovení § 13 občanského zákoníku.¹⁶

Začněme rozsudkem sp. zn. **25 Cdo 3402/2019** ze dne 15. 7. 2021, v němž se Nejvyšší soud zabýval problematikou určení výchozí částky náhrady nemajetkové újmy způsobené pacientovi nezákonným převzetím do zařízení poskytujícího zdravotní péči, a to rovněž již za účinnosti občanského zákoníku. Rozsudek byl uveřejněn pod číslem 50/2022 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní.

Skutkově se jednalo o poškozeného, který byl jednak v období od 25. 6. 2013 do 12. 7. 2013 (18 dní) a jednak v období od 16. 9. 2015 do 23. 9. 2015 (8 dní) bez svého souhlasu hospitalizován ve zdravotnickém zařízení, aniž pro to byly splněny podmínky stanovené zákonem. Dovolání bylo podáno pro řešení otázky kritérií rozhodných pro určení výše přiměřeného zadostiučinění v penězích za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti (práva na osobní svobodu) v případě nezákonné zdravotnické detence.

Jak již bylo uvedeno výše, občanský zákoník (respektive podzákonný právní předpis) neobsahuje „tabulku“, podle níž by bylo možné stanovit výši náhrady osobě, jež byla nezákonně převzata do zdravotnického zařízení. Aplikovat je tudíž třeba mj. obecný požadavek na přiměřenost náhrady (viz § 2951 odst. 2 občanského zákoníku) s tím, že její výši lze modifikovat zejména při splnění podmínek vyjmenovaných v § 2957 občanského zákoníku.

Připomeňme na tomto místě významnou tezi Koziola¹⁷ zmíněnou již výše, která se týká východisek pro určování výši náhrad za nemajetkové újmy: Odškodnění nemajetkové újmy v penězích nutně vyžaduje volné uvážení, prvotní posouzení výše náhrady za nemajetkovou újmu lze provést jen arbitrárně, ačkoli je již zde třeba usilovat o přiměřený poměr mezi přiznanými náhradami za různé druhy nemajetkových újem. Při posuzování dalších srovnatelných případů tolik prostoru pro volnou soudní úvahu není. Výše náhrady následně nachází své opodstatnění ve srovnání s obdobnými případy, o nichž již bylo rozhodnuto.

Nejvyšší soud se ve zdejším případě inspiroval rozhodovací praxí Evropského soudu pro lidská práva, pročež osobní svobodu v tomto kontextu porovnal s jinými právními statky podle jejich významu:

„Zásah do práva na osobní svobodu ve specifických případech osob, u nichž vzhledem k problematickému duševnímu stavu zpravidla vyvstává potřeba podrobit je lékařské psychiatrické péči (to se dosti často odbývá při nedostatečném uvědomění si vlastního stavu či dokonce při odmítavém postoji pacienta), je proto třeba zařadit do určité hierarchie hodnot, od jejichž dotčení se náhrada

¹⁶ „Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.“

¹⁷ KOZIOL, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*, s. 114.

nemajetkové újmy odvíjí. I když nejde o nároky proti státu, lze využít zkušenosti Evropského soudu pro lidská práva, v jehož rozhodovací praxi lze vysledovat zřetelnou strukturalizaci podle určité hierarchie těchto základních hodnot [...]. Tímto způsobem je možno nastavit i rámcové proporce, v nichž se mají pohybovat výše náhrad jednotlivých občanskoprávních nároků nemajetkové povahy (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2109/2018). Práva zakotvená v Evropské úmluvě o lidských právech [...] rozřazuje ESLP do určitých pásem, k nimž lze přiřadit procentní vyjádření. **Nejdůležitější v demokratické společnosti všeobecně uznávanou hodnotou je život (čl. 2), následuje například zákaz mučení (čl. 3), rovněž tu figurují osobní svoboda a bezpečnost (zejména čl. 5), přístup k soudu (čl. 6), rodinný a soukromý život (čl. 8), svoboda projevu (čl. 10), náboženská svoboda (čl. 9), svoboda shromažďování (čl. 11) a majetková práva (čl. 1 protokolu 1) [...].** Sladění přístupu ESLP s národní judikaturou může přispět k předvídatelnosti soudních rozhodnutí v tak složitých, lidsky citlivých a zároveň těžce měřitelných případech újem vyvolaných zásahem do základních práv a svobod. **Při stanovení výše náhrady mají soudy plnou míru volné úvahy, nicméně ESLP při standardních situacích a okolnostech případu upřednostňuje částku pohybující se přibližně ve středu nastaveného rozpětí, samozřejmě s možností (a nutností) jít i směrem k minimu či naopak v případech s vážnějšími následky až výjimečnými okolnostmi od středu k maximu.**“

A následně ji v tomto smyslu zařadil a určil základní výši náhrady za její dotčení:

„Nejbližším srovnatelným případem je porušení čl. 5 Úmluvy policejním zajištěním, které se zpravidla též počítá spíše na hodiny než na dny. ESLP v takovém případě považuje zásah za závažný v rozsahu 2 % té nejzávažnější újmy, již je porušení práva na život. Jestliže této nejcenější hodnotě (zde je stanovena míra 100 %) odpovídá částka 100.000 euro, pak v našem případě je nutno hovořit o částce kolem 2.000 euro, což byla v době nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb. zhruba částka odpovídající dvojnásobku hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství, tedy statistického ukazatele, který v poměrech českého práva plní roli určité komparační konstanty [...].

Lze proto uzavřít, že **pro stanovení náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou pacientovi jeho nezákonným převzetím do zařízení poskytujícího zdravotní péči je nepřijatelnější využít jako základní východisko (tzv. „odrazový můstek“ – viz nálezy Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2578/19, a ze dne 21. 4. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2706/19) jednorázovou částku odpovídající dvojnásobku uvedeného statistického ukazatele za rok předcházející roku, v němž újma nastala.**“

V návaznosti na specifické skutkové okolnosti jednotlivých případů je pak třeba výchozí částku náhrady adekvátně modifikovat:

„Jak již bylo zmíněno, může být (v závislosti na poměrech dotčeného pacienta a jeho rodinných vztazích a poměrech) nedobrovolná hospitalizace též zásahem do jeho soukromého rodinného života (čl. 8 Úmluvy), kdy u zabránění kontaktu s rodinnými příslušníky v důsledku vazby či zadržení vychází ESLP dokonce z 10% středové úrovně. Nelze konečně zapomenout na případnou újmu vyvolanou zásahem do práva na seburčení pacienta, garantovaného zdravotním zákonem i občanským zákoníkem, a v obecnější rovině i do práva každého člověka na svobodné rozhodnutí žít podle svého,

kteří je chráněno ustanovením § 81 odst. 1 věty druhé o. z. Tato práva jsou z hlediska judikatury ESLP nejbližší podřaditelná pod právo na soukromí a důstojnost [...].“ Z právní věty: „**K výsledné výši náhrady musí soud dospět úpravou této výchozí částky s přihlédnutím k řadě okolností, k nimž patří zejména délka omezení osobní svobody či opakování zásahu, míra zranitelnosti pacienta s ohledem na jeho věk či případné somatické obtíže, průběh hospitalizace, poskytovaná léčebná péče včetně medikace, jakož i okolnosti, za nichž k převzetí došlo a proč soud dovodil nezákonnost převzetí.**“

Lze uzavřít, že Nejvyšší soud při určení výše nemajetkové újmy způsobené nezákonným převzetím do zařízení poskytujícího zdravotní péči vyšel z hierarchizace právních statků, protože ve smyslu soudní praxe Evropského soudu pro lidská práva dotčené osobnostní právo zařadil podle jeho významu mezi ostatní právní statky nemajetkové povahy¹⁸ a určil výchozí částku náhrady, již je třeba následně modifikovat podle specifických okolností každého jednotlivého případu.

Dále bude představen náleží Ústavního soudu sp. zn. **II. ÚS 3003/20** ze dne 3. 8. 2021, který principiálně posuzoval otázku, zda se do výše náhrady za nemajetkovou újmu promítá (ne)schopnost ji vnímat. Z hlediska skutkového šlo o odčinění újmy způsobené znásilněním poškozené jako osoby s poruchou autistického spektra. V rámci adhezního řízení se poškozená domáhala náhrady nemajetkové újmy za zásah do nedotknutelnosti její osoby (fyzické a psychické integrity) a jejího soukromí, a to ve výši 500 000 Kč. Odvolací soud stěžovatelce nakonec přiznal pouze část požadované náhrady (75 000 Kč) a se zbytkem ji odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních. Výše přiznané náhrady byla odvolacím soudem mimo jiné odůvodněna tím, že stěžovatelka s ohledem na onemocnění, jímž trpí, není schopna plně chápat zásahy do svých práv: „*Podle vrchního soudu však současně nelze na ‚hodnoty a vnímání‘ stěžovatelky ‚nahlížet měřítkem běžného dospívajícího či dospělého jedince‘. Dle vrchního soudu totiž stěžovatelka mohla subjektivně pokládat například ‚procházení elektronicky řízenými dveřmi či nemocniční stravu [...] za větší důvod k odporu, než podvolení se praktikám požadovaným [obviněným] a dalšími hochy z léčebny‘ [...].“*

S touto argumentací se Ústavní soud ovšem neztotožnil, přičemž uvedl: „*Dojde-li zásahem do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí (čl. 7 odst. 1 Listiny) ke vzniku újmy, nelze snížit náhradu*

¹⁸ Což reflektují také Principy evropského deliktního práva (PETL) v článku 2:102 Chráněné zájmy:

„(1) **Rozsah ochrany zájmu závisí na jeho povaze; čím vyšší je jeho hodnota, přesnější jeho určení a jeho očividnost, tím rozsáhlejší je jeho ochrana.**

(2) Život, tělesná a duševní integrita, lidská důstojnost a svoboda požívají nejvyšší ochrany.

(3) Rozsáhlá ochrana je zaručena majetkovým právům, včetně práv k nemotným statkům.

(4) Ochrana majetkových zájmů nebo smluvních vztahů může být co do rozsahu omezena. V takových případech musí být zohledněn především blízký vztah mezi jednajícím a ohroženým nebo skutečnost, že jednající si je vědom, že způsobí škodu, ačkoliv jsou jeho zájmy méně hodnotné než zájmy poškozeného.

(5) Rozsah ochrany může být také ovlivněn druhem odpovědnosti do té míry, že určitý zájem může požívat vyšší ochrany proti úmyslně způsobené újmě než v ostatních případech.

(6) Při rozhodování o rozsahu ochrany musí být zváženy jak zájmy jednajícího, především co do svobody jednání a výkonu jeho práv, tak veřejný zájem.“

Dostupné z: <<http://www.egtl.org/PETLCzech.html>>.

této újmy jen z důvodu, že poškozený jednotlivec není schopen z důvodů svého postižení plně chápat zásah do svého základního práva.“

V nálezu Ústavní soud rovněž poukázal na paralelu při odčítání nemajetkových újem způsobených dětem, kterým nelze přiznávat nižší náhrady pouze z důvodu, že s ohledem na svůj věk nejsou plně schopny chápat význam zásahů do svých práv: „**Ústavní soud již ve své judikatuře v obdobném kontextu vyložil, že dětem není možné přiznávat nižší náhrady nemajetkové újmy v případech, kdy pro svůj věk ještě nejsou schopny zcela chápat zásahy do svých práv** [viz nálezn sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016, body 33–34, týkající se náhrady nemajetkové újmy čtyřletému dítěti v souvislosti s nepřiměřenou délkou řízení; nálezn sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017 (N 124/86 SbNU 109), bod 74, týkající se náhrady nemajetkové újmy novorozenému dítěti odebranému matce]. **Tato rozhodnutí odrážejí obecnější princip, že zranitelnost jednotlivce spočívající v nemožnosti plně chápat zásahy do svých práv nemůže být s ohledem na rovnost lidí v důstojnosti i v právech (čl. 1 Listiny) důvodem pro to, aby práva daného jednotlivce požívala menší ochrany. Snížení náhrad újmy pro osoby, které nejsou schopny plně chápat zásahy do svých práv, by totiž v konečném důsledku vyjadřovalo, že práva těchto osob mají nižší hodnotu a že jejich ochrana má menší význam – a tedy že tyto osoby si ve svých právech nejsou rovny (v rozporu s čl. 1 Listiny) s jinými jednotlivci [...].“**

Postoj Ústavního soudu lze kvitovat, ostatně rovněž odpovídá postupům při odčítání nemajetkové újmy na zdraví. Aktuální tendence směřují k objektivnímu chápání charakteru nemajetkové újmy na zdraví a její náhrady. Potřeba objektivizace se např. objevila v souvislosti s řešením případů pacientů v kómatózním nebo vegetativním stavu. Při subjektivním charakteru tohoto typu újem bychom museli dospívat k zásadní neodčitelnosti způsobené újmy na zdraví, což zřetelně nabourává princip rovnosti, který v nálezu rovněž zdůraznil Ústavní soud.¹⁹

Na posledním místě bude uveden rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. **25 Cdo 1835/2020** ze dne 13. 5. 2021, který řešil specifický případ náhrady nemajetkové újmy za duševní útrapy způsobené sekundárním obětí. Rozhodnutí bylo uveřejněné pod č. 39/2022 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní.

Žalobci podané dovolání bylo přípustné pro posouzení významu okolnosti, že jako poškození současně ztratili dvě osoby blízké, a to ve vztahu k určení výše náhrady nemajetkové újmy podle ustanovení § 2959 občanského zákoníku.

Na úvod právního posouzení Nejvyšší soud shrnul nyní již judikatorně ustálený postup (kritéria) pro určení výše náhrady nemajetkové újmy způsobené sekundárním obětí ve smyslu ustanovení § 2959 občanského zákoníku s tím, že výchozí částka náhrady představuje dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného: „**Na straně pozůstalého je významná zejména intenzita jeho vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, případná existenční závislost na zemřelém a eventuálně jiná satisfakce** (jako např. omluva, správní postih škůdce či jeho trestní odsouzení), která obvykle není

¹⁹ Viz např. DOLEŽAL, T. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, s. 994 an.

sama o sobě dostačující, její poskytnutí však může mít vliv na snížení peněžitého zadostiučinění. Předpokládá se, že běžné rodinné vztahy mají určitou kvalitu, důvodem pro zvýšení náhrady proto mohou být vztahy mimořádně blízké a kvalitní, naopak pro úvahu o nižší náhradě by měly svědčit slabší než obvyklé vazby mezi zemřelým a pozůstalou osobou. Zohlednit lze rovněž, byl-li **pozůstalý očitým svědkem škodní události**, byl-li s jejími následky bezprostředně konfrontován či **jakým způsobem se o nich dozvěděl**. **Kritéria odvozená od osoby škůdce** jsou především jeho **postoj ke škodní události, dopad události do jeho duševní sféry, forma a míra zavinění a v omezeném rozsahu i majetkové poměry škůdce**, které jsou významné pouze z hlediska toho, aby výše náhrady pro něj nepředstavovala likvidační důsledek. **Za základní částku náhrady, modifikovatelnou s užitím zákonných a judikaturou dovozených hledisek, lze považovat v případě nejbližších osob (manžel, rodiče, děti) dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného [...].“**

Následně Nejvyšší soud posoudil podle mého názoru zcela korektně význam skutečnosti, kdy v důsledku škodní události současně zemře více než jedna osoba blízká sekundární oběti:

„Zahyne-li v důsledku škodní události více než jedna osoba, mělo by se to projevit ve zvýšení náhrady blízkému pozůstalému nad rámec pouhého součtu přiměřených náhrad za ztrátu každé z osob, jež zemřely. Tím spíše se toto východisko uplatní v případě úmrtí obou rodičů při stanovení náhrady za duševní útrapy pozůstalého (byť zletilého a zaopatřeného) potomka. Ztráta obou rodičů současně je nepochybně objektivně způsobitelná přivodit člověku bolestnější prožitek, než ztráta jednoho z rodičů při zachování možnosti hledat oporu a lásku u druhého z rodičů, proto by náhrada za duševní útrapy spojené s jejich úmrtím měla být vyšší než součet náhrad, jež by pozůstalému náležely při úmrtí jednoho každého z rodičů [...].“

Lze uzavřít, že předestřená rozhodnutí zaměřená na náhradu nemajetkové újmy odlišné od újmy na zdraví ukázala, jakým způsobem se vrcholné soudy v naší zemi s touto nelehkou problematikou utkávají. Že se jedná o obtížný úkol, souvisí s objektivní nemožností vyčíslitelnosti imateriálních statků a současně s tím, že zákonné ani podzákoné právní předpisy neobsahují podrobný „manuál“, jak (v jaké výši) tento typ újem odčítovat. Spravedlnost při odčítování nemajetkových újem se primárně zajišťuje tak, že skutkově obdobné případy jsou posuzovány obdobně a odlišně odlišně, protože mezi jednotlivými výšemi náhrad musí existovat alespoň hrubá proporce, která odpovídá významu dotčených hodnot nemajetkové povahy, přestože prvotní rozhodnutí určující výchozí částku náhrad jsou vždy do jisté míry arbitrární.

2. ROZHODNUTÍ ZAMĚŘENÁ NA PROCENÍ ASPEKTY UPLATŇOVÁNÍ NÁROKŮ NA NÁHRADU NEMAJETKOVÉ ÚJMY

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, samotné určování výše náhrady za újmu způsobenou zásahem do ideálních právních statků je z důvodu jejich povahy velmi obtížné a klade vysoké nároky na soudní praxi z hlediska předvídatelnosti a vzájemné souměřitelnosti jednotlivých rozhodnutí. Tato úskalí ovšem nejsou jedinými specifiky sporů, v jejichž rámci dochází k uplatňování nároků na náhradu nemajetkové újmy v oblasti zdravotnického práva. Následující text se proto zaměří na aktuální

judikaturu týkající se problematiky procesních aspektů souvisejících s uplatňováním nároků na odčinění nemajetkové újmy z této oblasti.

Na prvním místě bude přestaveno rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. **25 Cdo 1924/2021** ze dne 22. 9. 2021, které podle právní věty sice předně řeší problematiku nákladů na znalecké posudky vynaložené mimo soudní řízení jako příslušenství pohledávky v podobě bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění: „*Náklady, jež žalobce mimo soudní řízení vynaložil na znalecké posudky k doložení pohledávek na bolestném a náhradě za ztížení společenského uplatnění, jsou ve smyslu ustanovení § 513 o. z. příslušenstvím těchto pohledávek; u dovolání, které směřuje proti těmto pohledávkám, se pro účely posouzení jeho přípustnosti podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. k tomuto příslušenství nepřihlíží.*“

Využit ovšem bude pro účely demonstrace dopadu vztahu lékaře a pacienta jako vztahu podnikatele a spotřebitele do sféry řízení o dovolání.

Oč v tomto případě z hlediska skutkového šlo? Žalobce se domáhal náhrady újmy na zdraví v celkové výši 271 847 Kč, pročež bolestné vyčíslil na 23 169 Kč, náhradu za ztížení společenského uplatnění na 232 928 Kč a náklady na znalecké posudky ve výši 15 750 Kč. Újma měla poškozenému žalobci vzniknout v důsledku nesprávného léčení žalovanou.

Odvolací soud žalobci nevyhověl v plném rozsahu, proto proti jeho rozsudku podal dovolání. Dovolání však není ve smyslu ustanovení § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu²⁰ přípustné proti rozhodnutím: „*vydaným v řízeních, jejichž předmětem bylo v době vydání rozhodnutí obsahujícího napadený výrok peněžité plnění nepřevyšující 50 000 Kč, včetně řízení o výkon rozhodnutí a exekučního řízení, ledaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv a o pracovněprávní vztahy; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží [...].*“ Jelikož v řízeních, jejichž předmětem je částka skládající se z několika samostatných nároků, má rozhodnutí o každém z nich charakter samostatného výroku, Nejvyšší soud podané dovolání ve vztahu k nároku na bolestné (ve výši 23 169 Kč) jako nepřípustné odmítnul. Nárok na bolestné nepřevyšoval limit 50 000 Kč.

Jak bylo předestřeno úvodem, je vztah lékaře a pacienta zásadně vztahem spotřebitelským.²¹ Pojmenovaným typem smlouvy mezi těmito dvěma subjekty uzavírané za účelem poskytování zdravotních služeb je smlouva o péči o zdraví zakotvená v ustanovení § 2636 a násl. občanského zákoníku. Pacient jako ošetřovaný pravidelně uzavírá tuto smlouvu mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání (viz § 419 občanského zákoníku). Druhou smluvní stranou je bez větších pochybností poskytovatel jako podnikatel, který zdravotní služby poskytuje samostatně, tuto činnost jako výdělečnou vykonává na vlastní účet a odpovědnost, a to obdobným způsobem jako živnostenským se záměrem činit tak soustavně a za účelem dosažení

²⁰ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „občanský soudní řád“.

²¹ Shodně např. TELEČ, I. Nekalé praktiky v péči o zdraví. In: *Zdravotnické právo a bioetika* [online]. 23. 6. 2018. Dostupné z: <<https://zdravotnickepravo.info/nekale-praktiky-v-peci-o-zdravi/>>. Obdobné platí v Německu, viz např. WAGNER, G. In: HENSSLER, M. – KRÜGER, W. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 5: Schuldrecht – Besonderer Teil II §§ 535–630h*. München: C. H. Beck, 2019, s. 2673.

zisku (viz § 420 odst. 1 občanského zákoníku). Rovněž může být poskytovatel v této souvislosti považován za podnikatele ve smyslu § 421 občanského zákoníku. A konečně, podle ustanovení § 1810 odst. 1 občanského zákoníku se za spotřebitelské smlouvy považují smlouvy, které se spotřebitelem uzavírá podnikatel.

Je-li vztah lékaře a pacienta vztahem vycházejícím ze spotřebitelské smlouvy, pak nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví pro porušení povinnosti poskytovat zdravotní služby na náležitě odborné úrovni (*lege artis*) ve smyslu ustanovení § 2913 občanského zákoníku je jistě nárokem, jehož základ vychází ze spotřebitelské smlouvy, a to nehledě na tzv. konkurenci nároků a z toho vyplývající možnost považovat způsobení újmy na zdraví za civilní delikt a její odčinění nárokovat mj. podle § 2910 občanského zákoníku.

S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že bude-li v rámci dovolání řešen nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví, jehož základem je smlouva o péči o zdraví ve smyslu ustanovení § 2636 a násl. občanského zákoníku jako smlouva spotřebitelská, pak i když výše požadované náhrady nebude přesahovat limitní hranici 50 000 Kč, může být dovolání přípustné, a to z důvodu aplikace výjimky zakotvené v § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu vyjímající z nepřipustnosti vztahy ze spotřebitelských smluv („*leđaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv*“).

Na druhém místě budou nastíněny závěry zastávané v nálezu Ústavního soudu sp. zn. **I. ÚS 1785/21** ze dne 28. 6. 2022, který se zabýval úskalími souvisejícími s prokazováním nároků na náhradu nemajetkové újmy na zdraví způsobené porušením povinnosti poskytovatele zdravotních služeb poskytnout zdravotní služby na náležitě odborné úrovni (*lege artis*) a vadně vedenou zdravotnickou dokumentací.

Stěžovatel v tomto případě navštívil lékaře s podezřelým kožním útvarem na čele, pročež mu byl diagnostikován nezhoubný nádor. Ve skutečnosti se jednalo o maligní melanom, který následně vyžadoval rozsáhlejší a invazivnější léčbu. Hlavní žalobní bod stěžovatele se v řízení před obecnými soudy opíral o absenci vyšetření odstraněného kožního útvaru, které by vedlo ke dřívějšímu odhalení nemoci s následnou méně invazivní a pravděpodobně úspěšnější léčbou. Obecné soudy nicméně žalobu zamítly poukazem na skutečnost, že žalobce neunesl důkazní břemeno o tom, že lékař nepostupoval řádně. V ústavní stížnosti poškozený stěžovatel namítal, že soudy pochybily v závěru, že důkazní nouze způsobená nesprávně vedenou zdravotnickou dokumentací má tížit právě jeho, pročež navrhoval v zájmu zachování principu rovnosti účastníků řízení obrácení důkazního břemene.

Ústavní soud v nálezu primárně rekapituloval již existující a dle mého názoru ustálenou soudní praxi, pročež posouzení důkazní problematiky v této věci lze pro přehlednost rozdělit do tří částí.

První část se věnovala obecně důkazu znaleckým posudek a jeho hodnocením. Ústavní soud připomněl, že soudy nesmí na znalce přenášet svou odpovědnost za hodnocení otázek právních, mohou naopak požadovat toliko objasnění odborných otázek skutkových. Následně dodal, že i znalecké posudky je třeba podrobit volnému hodnocení jako ostatní důkazy, jelikož nepožívají vyšší důkazní síly. Znalecké posudky musí být ze strany soudů podrobovány všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti (viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 190/2017

ze dne 20. 9. 2017, náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2172/14 ze dne 10. 3. 2015 nebo sp. zn. I. ÚS 3937/18 ze dne 28. 4. 2020).

Druhá část se zaměřila konkrétně na důkaz zdravotnickou dokumentací a na jeho hodnocení:

„Samotným pochybením ve vedení zdravotnické dokumentace újma pacienta na zdraví nevznikne; újma může například vzniknout vlivem nesprávnosti záznamu (viz již zmíněný náleží sp. zn. III. ÚS 2253/13), nikoli však jím samotným. Jde tedy o povinnost doprovodnou, která však může mít podstatný vliv na důkazní situaci (obou) účastníků v následném soudním řízení. Podle odborné literatury má přímo klíčovou informační hodnotu, neboť nedbalé vedení zdravotnické dokumentace může i při sebepečlivěji a správně poskytnuté zdravotní péči vést k nemožnosti tuto skutečnost prokázat [...].“

[S]oudní znalec jako odborník může (je-li toho podle uvážení soudu třeba) obsah zkoumané zdravotnické dokumentace zasadit do kontextu obvyklé praxe a zhodnotit, zda a jak se jí zkoumaná dokumentace vymyká, zda by sám v předestřené situaci (za konkrétně daných skutkových okolností) postupoval stejně či jinak (a jak) atp. Tím ovšem jeho úloha končí a je dále na soudu, jak s uvedenými odbornými zjištěními naloží po právní stránce [...].“

Z citovaného odůvodnění plyne, shodně jako v předchozí části, že úlohou znalce není hodnotit otázky právní, nýbrž zodpovědět odborné otázky skutkové. Ve vztahu k problematice hodnocení korektnosti postupu poskytovatelů zdravotních služeb při vedení zdravotnické dokumentace to mj. znamená, že znalci případně přísluší posoudit správnost vedení zdravotnické dokumentace ve vztahu k odborným otázkám medicínským [viz zejména její obsah podle ustanovení § 53 odst. 2 písm. d) a e) zákona o zdravotních službách²²], pročež soud následně zhodnotí, zda vytýkaný postup poskytovatele odpovídá požadavku právního předpisu jako otázka právní, a zda tedy došlo nebo nikoliv k porušení právní povinnosti při vedení zdravotnické dokumentace. Obdobné se ostatně uplatní ve vztahu k samotnému hodnocení, zda lékař postupoval *lege artis stricto sensu*.²³

Třetí část se zabývala otázkou rozložení důkazního břemene účastníků medicínskoprávních sporů. Ústavní soud uvedl, že v některých typech sporů se důkazní břemeno může stát bez viny daného účastníka neúnosným, což je typické právě pro spory z oblasti poskytování zdravotních služeb. Za porušení principu rovnosti zbraní pak považuje, je-li účastníku řízení uloženo nesplnitelné důkazní břemeno:

„29. Z procesního hlediska se výjimečná nerovnováha účastníků medicínskoprávních sporů projevuje právě ve významu řádného vedení zdravotnické dokumentace jako potenciálního důkazu klíčové povahy; jehož podoba a existence je v rukou pouze jedné z budoucích procesních stran. Nesplnění této povinnosti se proto může podle konkrétních okolností věci projevit v úvaze soudu o přenesení důkazního břemene na toho, kdo zdravotní dokumentaci nevedl řádně, neboť vlivem

²² Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákon o zdravotních službách“.

²³ Viz již první kapitola.

neúplné zdravotnické dokumentace se důkazní břemeno může stát pro žalobce (pacienta) neúnosným [...].

30. Proto Ústavní soud v bodě 61 nálezu sp. zn. IV. ÚS 14/17ze dne 9. 5. 2018 (N 84/89 SbNU 269) judikoval, že **stojí-li v medicínském sporu na jedné straně pacient tvrdící, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma, a na straně druhé poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svou povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci pacienta, jsou důkazní možnosti procesních stran reálně nerovnovážné. V takovém případě je soud povinen zvážit obrácení důkazního břemene ohledně prokazování (ne)splnění některého z předpokladů odpovědnosti za újmu (nejčastěji existence protiprávního jednání – postupu non lege artis).** [...] V citovaném nálezu Ústavní soud současně dodal, že obrácení důkazního břemene představuje **prostředek ultima ratio** a je namístě jen tehdy, nelze-li tvrzení pacienta prokázat ani uložením vysvětlovací povinnosti protistraně podle § 129 odst. 2 o. s. ř. [...]. Dále lze ještě doplnit závěr nálezu sp. zn. I. ÚS 3937/18, podle kterého **zdravotnické zařízení nemůže procesně těžit z nedostatků ve vedení zdravotnické dokumentace [...].**“

Lze shrnout, že v případě medicínskoprávních sporů může soud pro zachování principu rovnosti zbraní ve zcela výjimečných případech obrátit důkazní břemeno o určité prokazované skutečnosti (některého z předpokladů povinnosti k náhradě újmy) tížící účastníka řízení, který jej bez své viny nemůže unést, a to z důvodu porušení povinnosti druhého účastníka v podobě vadně vedené zdravotnické dokumentace, který by v konečném důsledku ze svého protiprávního jednání mohl těžit.

K tomu lze obecně dodat, že právní praxe si obtíže související s prokazováním některých prvků povinnosti k náhradě nemajetkové újmy na zdraví vzniklé v důsledku vadného poskytnutí zdravotních služeb zřetelně uvědomuje a snaží se je určitým způsobem překlenout, viz např. již v první kapitole uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2376/2021 zabývající se doktrínou ztráty šance. Aplikace doktríny ztráty šance nicméně není bez dalšího považována za přístup vhodný a dogmaticky korektní, Nejvyšší soud ji opakovaně odmítl. Další možností je obrácení důkazního břemene, např. právě při vadném vedení zdravotnické dokumentace.²⁴ Některé snahy jdou v tomto ohledu ještě dále a navrhuje obrátit důkazní břemeno i v jiných případech než při porušení povinnosti v rámci vedení zdravotnické dokumentace, např. v případě hrubé chyby při poskytování zdravotních služeb, viz ustanovení § 630h odst. 5 BGB.²⁵ Metoda obrácení důkazního břemene ale není vždy přijímána jako vhodná poukazem na to, že věcně neřeší problematiku kauzální nejistoty, nýbrž ji toliko přesunuje

²⁴ Obdobné platí např. také v německém právu: *“If the treating party has not recorded a medically-necessary major measure and its result in the medical records, counter to section 630f (1) or (2), or if, counter to section 630f (3), he/she has not retained the medical records, it is to be presumed that he/she has not carried out this measure.”* Viz ustanovení § 630h odst. 3 německého občanského zákoníku. Dále jen „BGB“. Namísto obrácení důkazního břemene je zde zakotvena vyvratitelná domněnka, která v důsledku plní obdobnou funkci.

²⁵ *“If gross malpractice has committed, and if this is susceptible as a matter of principle to cause an injury to life, limb or health of the nature which in fact took place, it is to be presumed that the malpractice was the cause of this injury. This is also to apply if the treating party omitted to take or record a medically-necessary finding in good time where the finding would with sufficient certainty have led to a result which would have given rise to further measures, and if failure to carry out such measures would have constituted gross malpractice.”*

na jiný subjekt.²⁶ Za vhodnější lze považovat mj. přístup v podobě adekvátního snížení míry důkazního břemene, k tomu podrobněji viz opět již zmiňované rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2376/2021.

Následující dvojice rozhodnutí Nejvyššího soudu je věnována problematice vybraných aspektů promlčení nároků plynoucích jednak z nemajetkové újmy na zdraví (§ 2958 občanského zákoníku) a jednak z nemajetkové újmy způsobené sekundárním obětím ve smyslu ustanovení § 2959 občanského zákoníku.

V rozsudku sp. zn. **25 Cdo 1887/2021** ze dne 17. 2. 2022 se Nejvyšší soud zabýval podmínkami, za nichž se promlčí nárok sekundárních obětí podle ustanovení § 2959 občanského zákoníku, jde-li o nezletilé poškozené. Skutkově se jednalo o případ, v němž otec nezletilých žalobců (sekundárních obětí) utrpěl poškození mozku, v důsledku čehož nebyl schopen se o sebe sám postarat a byl odkázán na péči třetích osob.

Dovolací otázkou se stala otázka, v jakém okamžiku vzniká újma nezletilých sekundárních obětí podle ustanovení § 2959 občanského zákoníku a od jakého okamžiku se právo na náhradu takové újmy počne promlčovat.

Za prvé, nelze obecně stanovit, že předmětná nemajetková újma vzniká již okamžikem škodní události, jestliže se od počátku nepříznivý zdravotní stav poškozeného ani postupem času nezlepšil, tedy že od nabytí vědomosti o této skutečnosti počíná plynout subjektivní promlčecí lhůta podle ustanovení § 620 odst. 1 občanského zákoníku:

„Aby však mohl vzniknout nárok, který zakládá § 2959 o. z., musí u zraněného nastat setrvalý stav, při němž již není předpoklad zlepšení. Jestliže by se totiž poškozený uzdravil natolik, že by jeho ustálený zdravotní stav nespĺňoval přísné požadavky uvedeného ustanovení, mohl by příbuzným vzniknout jen jiný nárok, založený při splnění podmínek vyjmenovaných v § 2971 o. z. (srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2021, sp. zn. 25 Cdo 64/2021, a ze dne 27. 5. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1527/2020). Proto jen sama okolnost, že se poškozený ocitl v těžkém zdravotním stavu, nepostačuje pro vznik nároku podle § 2959 o. z., nýbrž musí být definitivně potvrzeno, že jde o stav trvalý, tedy ustálený. Subjektivní promlčecí lhůta pak může počít běžet až od okamžiku, kdy oprávněné osoby nabyly vědomost, že zvláště závažné ublížení na zdraví osoby jim blízké je nezvratně nezlepšitelným stavem (a samozřejmě kdy získaly vědomost o osobě škůdce) [...]“

Za druhé, předestřené závěry platí i v případě, že poškozenými jsou nezletilí, u nichž nelze předpokládat, že budou podrobně informováni o průběhu léčeni a zdravotním stavu primárně poškozeného:

„Tyto závěry se uplatní i tehdy, svědčí-li nárok podle § 2959 o. z. nezletilým dětem, u nichž se nedá předpokládat, že by byly detailně informovány o průběhu léčeni a stavu osoby blízké, ostatně si

²⁶ K tomu viz DOLEŽAL, A. – DOLEŽAL, T. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 183.

zpravidla ani nemohou v útlém věku takovou ztrátu plně uvědomovat. Újma v jejich sféře však nastává již k okamžiku, kdy se zdravotní stav osoby blízké ustálil na úrovni trvalého zvláště závažného poškození zdraví, byť se její dopady do jejich osobnosti a způsob prožívání ztráty budou vyvíjet a v průběhu přibývajících let měnit, takže v celém rozsahu a všech důsledcích se zpravidla rozvinou až v pozdějším věku, kdy si děti uvědomí všechny souvislosti [...].“

A za třetí, pro počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty u nezletilých postačuje, že informaci o ustálení nepříznivého zdravotního stavu primárně poškozeného obdržel jejich zákonný zástupce:

„Pro počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty v případě nezletilých dětí pak postačuje, že se informace o ustálení nepříznivého zdravotního stavu osoby blízké (spolu se zjištěním osoby škůdce) dostala jejich zákonnému zástupci. Nelze tedy tento okamžik oddalovat až do nabytí mentální způsobilosti nezletilých uvědomit si v plném rozsahu existenci nároku, jak nesprávně dovozují dovolatelé [...].“

Současně je třeba dodat, že pokud zákonný zástupce není v tomto ohledu schopen plnit své povinnosti, odkládá se běh promlčecí lhůty ve smyslu ustanovení § 645 občanského zákoníku do doby, než je nezletilému ustanoven opatrovník. Případně již běžící promlčecí lhůta se staví, pročez následně pokračuje běžet po roce od získání opatrovníka.

Druhé rozhodnutí dotýkající se problematiky promlčení ve vztahu k nárokům na bolestné a ztížení společenského uplatnění bylo vydáno Nejvyšším soudem dne 30. 3. 2022 pod sp. zn. **25 Cdo 219/2021**. Poškozený jako žalobce požadoval za způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví v podobě posttraumatické stresové poruchy²⁷ nejprve náhradu za ztížení společenského uplatnění, tedy náhradu za trvalé nepříznivé následky. Revizní znalec v průběhu soudního řízení nicméně konstatoval, že u poškozeného tato nemoc odezněla a protiprávním jednáním způsobené obtíže považoval za přechodné bolestivé stavy, tudíž odčinitelné bolestným. Z tohoto důvodu poškozený nadále nepožadoval tyto obtíže odčinit náhradou za ztížení společenského uplatnění, nýbrž bolestným. Soud prvního i druhého stupně ovšem vyhodnotily postup žalobce jako změnu žaloby a shodně dospěly k závěru, že nárok na bolestné je za těchto okolností promlčen. Poškozený podal dovolání, které bylo Nejvyšším soudem shledáno jako přípustné pro řešení právní otázky okamžiku uplatnění nároku na náhradu za bolest u soudu, a to s důsledky pro jeho promlčení.

Významný pro tento případ jako celek je konstantní názor Nejvyššího soudu, podle kterého se jednotlivé nároky podle ustanovení § 2958 občanského zákoníku (bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění a náhrada za další nemajetkové újmy) považují za nároky samostatné, i když doktrína se s tímto přístupem jednotně neztotožňuje:²⁸ **„Vzhledem k tomu, že ustanovení § 2958 o. z.**

²⁷ Dále jen „PTSD“.

²⁸ Viz např. DOLEŽAL, T. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. IX. svazek, § 2894–3081*, s. 1007. Či DOLEŽAL, T. – LAVICKÝ, P. Pojetí náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví podle nového občanského zákoníku a s tím spojené procesní aspekty. *Právní rozhledy*. 2014, Vol. 22, No. 10. Či BEZOUŠKA, P. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1706.

zakládá tři relativně samostatné nároky, byť vycházejí z téže škodní události, je nutné je v žalobě přesně vyčíslit a každý nárok podložit konkrétními skutečnostmi. [...] Protože soud je při rozhodování o těchto nárocích vázán žalobním návrhem, který nesmí překročit, je na žalobci, aby v návrhu na zahájení řízení vedle konkrétních skutečností rovněž uvedl, v jaké výši jednotlivé nároky požaduje (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2596/2018, ústavní stížnost proti němu byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2020, sp. zn. I. ÚS 3006/19). Přiřazení jednotlivých plnění, jichž se žalobce domáhá na základě různých skutkových tvrzení, k jednotlivým nárokům zakotveným v § 2958 o. z., je pak věcí právní kvalifikace, která náleží soudu [...].“

Nejvyšší soud se se závěry soudů nižších stupňů o změně žaloby a promlčení nároku na bolestné původně uplatněného jako nárok za ztížení společenského uplatnění neztotožnil: „**Za těchto okolností se postup odvolacího soudu, který ve shodě se soudem prvního stupně posoudil reakci žalobce na popsanou změnu skutkových okolností v průběhu řízení jako částečné zpětvzetí žaloby o náhradu za ZSU a tomu odpovídající rozšíření žaloby o náhradu bolestného, jeví formalistickým a nespravedlivým.** Žalobce již v žalobě tvrdil, že trpí psychickými obtížemi a od zahájení řízení za ně požadoval náhradu. Vzhledem k tomu, že v době, kdy podle prvního znaleckého posudku byl již žalobcův zdravotní stav ustálen, vzal znalec tyto obtíže v úvahu při hodnocení ZSU, a proto i žalobce odpovídající část náhrady zahrnul do požadavku na odčinění ZSU. **V průběhu řízení se žalobce nepřestal domáhat náhrady za posttraumatickou stresovou poruchu, jen po jejím odeznění ji znalec posoudil (s ohledem na její dočasnost) jako dočasnou psychickou bolest.** Nezměnilo se tedy nic na tom, jak ji žalobce počítával, ani na tom, že za ni požaduje náhradu, jen v důsledku ukončení jejího trvání je již namísto jí po právní stránce pokládat za psychickou obtíž dočasnou. **Nárok na její náhradu nezměnil svou povahu tím, že jej žalobce při změně žaloby nazval bolestným, posouzení daných obtíží v rámci bolestného je důsledkem objektivních důvodů, nezávislých na vůli účastníků (vymizení psychických obtíží v průběhu soudního řízení).**

Podřadí-li žalobce v žalobě, veden závěry znaleckého posudku o trvalých následcích, své obtíže odpovídající posttraumatické stresové poruše s jím odpovídající částkou pod nárok na náhradu za ZSU, pak nejde o změnu žaloby, jestliže tyto obtíže v průběhu řízení vymizí a v reakci na to žalobce tento druh obtíží podřadí pod bolest a na její náhradu požaduje nadále danou částku jako bolestné. Za takové specifické skutkové situace je proto namísto závěr, že žalobce uplatnil nárok na zaplacení náhrady za bolest představovanou dočasnou posttraumatickou stresovou poruchou již v žalobě. Závěr soudů obou stupňů o jeho promlčení je proto nesprávný [...].“

Projednávaný příklad zřetelně ilustruje úskalí spojená s koncepcí samostatnosti nároků na náhradu nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, tedy primárně bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění. Podle mého názoru Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí jím zvolenou koncepcí patrně nabourává a relativizuje, a to směrem k jednotě těchto nároků. Pro podrobnosti k této problematice lze odkázat na článek Doležala a Lavického,²⁹ v němž jsou mj. modelovány vybrané procesní situace a na nich demonstrovány odlišnosti koncepcí jednoty a mnohosti tohoto typu nároků.

²⁹ DOLEŽAL, T. – LAVICKÝ, P. *Pojetí náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví podle nového občanského zákoníku a s tím spojené procesní aspekty.*

Rozhodným by měl vždy být takový postup, v jehož rámci poškozený dosáhne plné a spravedlivé náhrady za vytrpěnou nemajetkovou újmu na zdraví.

Judikatorní přehled bude zakončen problematikou někdy upozadřovanou a chápanou spíše jako doplněk uplatňování nároků na náhradu nemajetkové újmy při ublížení zdraví, respektive usmrcení, na druhé straně podle mého názoru mnohdy navýsost důležitou. Na mysli mám náklady řízení a jejich náhradu. Významná jsou v této souvislosti dvě navzájem podobná rozhodnutí Nejvyššího soudu, která si kladou za cíl sjednotit rozkolísanou soudní praxi této oblasti.

Prvním rozhodnutím je usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. **25 Cdo 2060/2020** ze dne 29. 4. 2021, uveřejněné pod číslem 2/2022 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, které se zabývalo určením tarifní hodnoty ve sporech podle ustanovení § 2959 občanského zákoníku. Druhé pak usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. **25 do 3771/2020** ze dne 27. 5. 2021, uveřejněné pod číslem 12/2022 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, které řešilo totéž ve vztahu ke sporům podle ustanovení § 2958 občanského zákoníku. Obě tato rozhodnutí jsou uvedena společně, jelikož podstata jejich odůvodnění je shodná. Posledně zmíněné usnesení Nejvyššího soudu navíc přezkoumával Ústavní soud a ústavní stížnost proti němu jako zjevně neopodstatněnou odmítl (viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2217/21 ze dne 5. 10. 2021).

Klíčové bylo v těchto případech rozhodnout, zda pro účely náhrady nákladů řízení za právní pomoc (odměna za zastupování advokátem) ve sporech o náhradu nemajetkové újmy podle ustanovení § 2958 a 2959 občanského zákoníku určit tarifní hodnotu podle ustanovení § 8 odst. 1 advokátního tarifu,³⁰ tedy podle výše peněžitého plnění v době započetí úkonu právní služby (zjednodušeně řečeno podle výše požadované náhrady), anebo podle ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) této normy, která (stručně) určuje fixní tarifní hodnotu ve výši 50 000 Kč pro věci týkající se osobnostních práv s návrhem na náhradu nemajetkové újmy. Je zjevné, že důsledky aplikace první nebo druhé normy jsou frapantní, tím spíše, když v rámci tohoto typu sporů nejsou náhrady v řádech milionů korun ničím výjimečným.

V rámci sjednocení rozkolísané soudní praxe se Nejvyšší soud nakonec přiklonil k druhé variantě – k aplikaci fixní tarifní hodnoty – a to s následujícím odůvodněním pro nároky podle ustanovení § 2959 občanského zákoníku:

*„Dovolací soud, s vědomím nejednotné judikatury ve věci určení tarifní hodnoty pro účely výpočtu odměny advokáta podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů; (dále jen „vyhláška č. 177/1996 Sb.“), dospěl k závěru o správnosti té linie soudních rozhodnutí (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2019, sp. zn. 25 Cdo 1901/2018, či rozsudek ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018), podle které ve **věcech peněžité náhrady za zásah do práva na soukromý a rodinný život***

³⁰ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „advokátní tarif“.

*způsobený usmrcením osoby blízké podle § 2959 o. z. (tj. do osobnostního práva) nelze při stanovení odměny advokáta postupovat podle § 7 ve spojení s § 8 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb. Tato ustanovení nereflakují povahu řízení o peněžitých náhradách za újmu na přirozených právech člověka, neboť v době započetí úkonu právní služby nelze určit výši plnění, jestliže určení výše náhrady závisí na posouzení soudu podle mnoha kritérií (intenzita vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, případná existenční či hmotná závislost na zemřelém, případné poskytnutí jiné satisfakce, postoj škůdce, dopad události do jeho duševní sféry, majetkové poměry škůdce, míra zavinění, resp. míra spoluzpůsobení smrti poškozeným, vzít v potaz je třeba i okolnosti vyjmenované v § 2957 o. z.). Na tyto případy je, obdobně jako v případech řízení o zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným výkonem veřejné moci (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3378/2013, nebo ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1791/2015), **přílehavé aplikovat ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu, jež ostatně dle výslovného znění na věci osobnostních práv, v nichž je navrhována náhrada nemajetkové újmy, dopadá. Odměna advokáta se proto v projednávané věci vypočte z paušální tarifní hodnoty 50 000 Kč v citovaném ustanovení stanovené [...].“***

Respektive s tímto dodatkem ve vztahu k ustanovení § 2958 občanského zákoníku: „*Tytéž důvody vedou k závěru, že postup podle téhož ustanovení vyhlášky č. 177/1996 Sb. se uplatní i při výpočtu odměny advokáta v řízení o nárocích na náhradu nemajetkové újmy na zdraví podle § 2958 o. z. Odměna advokáta se proto v projednávané věci ohledně nároku žalobce b) a o nároku žalobkyně a) na náhradu újmy na zdraví vypočte z paušální tarifní hodnoty 50 000 Kč v citovaném ustanovení stanovené [...].“*

Sjednocení judikatury je velmi vítané, pročež přístup Nejvyššího soudu lze podle mého názoru s ohledem na dikci relevantních ustanovení advokátního tarifu (ustanovení § 9 odst. 4 písm. a) kvitovat.

Na druhou stranu není podle mého soudu takový způsob určování výše odměny advokáta vhodný a nereflakuje povahu a náročnost sporů týkajících se náhrady nemajetkové újmy na zdraví, respektive odčinění duševních útrap sekundárních obětí. Primárním cílem náhrady nákladů řízení za zastoupení advokátem má být refundace účelně vynaložených nákladů za právní služby. Toho lze dosáhnout, pokud bude výše tarifní hodnoty skutečně reflektovat reálnou obtížnost a hodnotu dané právní věci. Je zřejmé, že u nemajetkových újem zasahujících osobnostní práva to z jejich povahy nemůže být paušální částka, ať už jakkoliv vysoká. Náhrada zde může činit několik málo tisíc korun, ale také řádově miliony, pročež její výše odvisí od mnoha, a nikoliv vždy exaktně vyčíslitelných, faktorů.

Usuzuji, že by bylo koncepčně vhodnější vycházet při stanovení tarifní hodnoty v této oblasti z ustanovení § 8 odst. 1 advokátního tarifu, tedy z výše peněžitého plnění (náhrady) v době započetí právní služby s významnou modifikací (judikatuře dobře známou) v podobě reflexe výše skutečně přisouzené částky. Tento přístup na jedné straně zohledňuje častou nemožnost přesného vyčíslení požadované náhrady žalobcem na počátku sporu a na straně druhé postavení žalovaného, který musí

vynakládat prostředky na svoji odůvodněnou obranu. Tyto úvahy jsou spíše právně-politického charakteru, primárně by je měl reflektovat zákonodárce, a nikoliv soudní praxe.³¹

ZÁVĚR

Cílem článku bylo představit recentní rozhodovací praxi vrcholných soudů v České republice týkající se odčínování nemajetkových újem se zaměřením na spory z oblasti zdravotnického práva, a poukázat tak na aktuální judikatorní trendy.

Jak jednou uvedl Rudolf Strasser, v rámci každého právního odvětví existuje *quaestio famosa*, kterou je v případě civilního deliktního práva v širokém slova smyslu právě problematika odčínování nemajetkových újem. Specifické pro tuto oblast je, že se snažíme odčinit újmu na statcích, které nelze *per se* vyčíslit v penězích, a to prostřednictvím peněžité náhrady. Kompenzace penězi je tak umělým, normativním konstruktem, který vznikl pro nedostatek jiných možností, jak nemajetkové újmy náležitě odčinit. Peněžité náhrada zde slouží jako prostředek pro opatření si jiných výhod, které mají jako náplast zalepit zasažený právní statek.

K tomu lze z pohledu medicínskoprávních sporů připočítat úskalí, které se často ilustruje přirovnáním pacienta k černé skříňce, kdy známe vstupní parametry (onemocnění, zdravotní péče) a výsledek v podobě konkrétního zdravotního stavu pacienta, nicméně nejsme schopni exaktně popsat to, co se v těle člověka v průběhu poskytování zdravotních služeb událo.

Z toho plyne, že oblast odčínování nemajetkových újem, navíc souvisejících se zdravím člověka a poskytováním zdravotních služeb, je pro soudní praxi oblastí mimořádně obtížnou, tím spíše pokud zákonodárce v občanském zákoníku koncepčně zcela upustil od „tabulkové“ metody určování výše peněžité náhrady za nemajetkovou újmu, zejména na zdraví. Pochopitelně proto bylo v článku mnohdy poukázáno na rozkolísanost soudní praxe, kterou usměrňoval rovněž velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, případně z pohledu ústavního práva soud Ústavní.

Předvídatelnost a vzájemná souměřitelnost jednotlivých soudních rozhodnutí je klíčová, nejen s ohledem na dikci ustanovení § 13 občanského zákoníku. Připomínat si je pro zajišťování spravedlnosti při odčínování nemajetkových újem proto třeba základní myšlenku, která se linula napříč článkem jako celkem, a to že skutkově podobné případy mají být posuzovány obdobně a odlišně odlišně, protože mezi jednotlivými výšemi peněžitých náhrad za nemajetkové újmy má existovat jistý stupeň proporce, jenž reflektuje význam zasažených právních statků, přestože první rozhodnutí stanovující výchozí částku peněžité náhrady je vždy více méně arbitrární a závislé na soudní diskreci. Při posuzování jednotlivých případů a jejich markantů tomu napomáhá vysoká míra objektivizace za současného upozadování subjektivních momentů.

³¹ Pro podrobnosti k této problematice odkazujeme na článek SMRŽ, I. Náklady řízení a jejich náhrada v civilních sporech o náhrady při ublížení na zdraví. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2018, Vol. 8, No. 3. Dostupné z: <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/175>>.

Článek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO: 68378122.

REFERENČNÍ SEZNAM:**Soudní rozhodnutí:**

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3122/15 ze dne 2. 2. 2016.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2060/2020 ze dne 29. 4. 2021.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1835/2020 ze dne 13. 5. 2021.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3771/2020 ze dne 27. 5. 2021.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3402/2019 ze dne 15. 7. 2021.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3003/20 ze dne 3. 8. 2021.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2479/2020 ze dne 26. 8. 2021.

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1924/2021 ze dne 22. 9. 2021.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2925/20 ze dne 15. 11. 2021.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1361/2021 ze dne 15. 12. 2021.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2843/2020 ze dne 16. 12. 2021.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 2376/2021 ze dne 9. 2. 2022.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1887/2021 ze dne 17. 2. 2022.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2207/2020 ze dne 24. 2. 2022.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 219/2021 ze dne 30. 3. 2022.

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3332/2020 ze dne 30. 3. 2022.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1785/21 ze dne 28. 6. 2022.

Ostatní zdroje:

DOLEŽAL, A. – DOLEŽAL, T. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. ISBN 978-80-87439-28-9.

HENSSLER, M. – KRÜGER, W. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 5: Schuldrecht – Besonderer Teil II §§ 535–630h*. München: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-3-406-72605-7.

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8.

KOZIOL, H. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012. ISBN 978-3-902638-85-4.

LAVICKÝ, P. – DOLEŽAL, T. Pojetí náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví podle nového občanského zákoníku a s tím spojené procesní aspekty. *Právní rozhledy*. 2014, Vol. 22, No. 10, s. 358–363. ISSN 1210-6410.

MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-199-1.

SMRŽ, I. Doktrína ztráty šance a poskytování zdravotních služeb v aktuální soudní praxi. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2022, Vol. 12, No. 1, s. 32–62. Dostupné z: <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/230>>. ISSN 1804-8137.

SMRŽ, I. Náklady řízení a jejich náhrada v civilních sporech o náhrady při ublížení na zdraví. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2018, Vol. 8, No. 3, s. 26–53. Dostupné z: <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/175>>. ISSN 1804-8137.

TELEC, I. Nekalé praktiky v péči o zdraví. In: *Zdravotnické právo a bioetika* [online]. 23. 6. 2018. Dostupné z: <<https://zdravotnickepravo.info/nekale-praktiky-v-peci-o-zdravi/>>.

TĚŠINOVÁ, J. – DOLEŽAL, T. – POLICAR, R. *Medicínské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7179-318-2.